

O'SMIRLARDA IJODKORLIK QOBILIYATLARI RIVOJLANISHINING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK SHARTLARI

Ishboboyeva Gulbarchin Rustam qizi
O'zbekiston Milliy Universiteti "Ijtimoiy fanlar" fakulteti
Psixologiya yo'nalishi II bosqich magistri

Annotatsiya. Zamonaviy dunyoda o'smirlarning ijodiy hamda intellektual muvaffaqiyatga erishishi tom ma'noda ulardagi ijodkorlik qobiliyatlarining rivojlanish darajasiga bog'liq. O'smirlarning ijodkorligini rivojlantirish uchun darsdan tashqari imkoniyatlardan foydalanish taklif etiladi. Ijodiy faoliyat; ta'lim trayektoriyasi va o'quv dasturini o'zlashtirish vaqti shaxsning individual xususiyatlarini hisobga olish, muhim elementlardan hisoblanadi. Ushbu maqolada o'smirlarning yosh xususiyatlari, ularga ta'sir qiluvchi omillar, shuningdek, o'smir yoshida ijodkorlikni rivojlantirishning psixologik tomonlari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: ijodkorlik, ijodkorlikni rivojlantirish, o'smirlik potentsiali, ijodiy fikrlash, ijodiy jarayon, qat'iyatlilik, ijodiy samaradorlik.

Аннотация. В современном мире достижение подростками творческих и интеллектуальных успехов буквально зависит от уровня развития у них творческих способностей. Предлагается использовать внеклассные возможности для развития творческих способностей подростков. Творческая деятельность; образовательная траектория и время освоения учебной программы являются важными элементами учета индивидуальных особенностей личности. В данной статье будут рассмотрены возрастные особенности подростков, факторы, влияющие на них, а также психологические аспекты развития творчества в подростковом возрасте.

Ключевые слова: креативность, развитие творческих способностей, подростковый потенциал, творческое мышление, творческий процесс, настойчивость, творческая работоспособность.

Annotation. in the modern world, the achievement of creative and intellectual success of adolescents literally depends on the degree of development of their creativity abilities in them. It is proposed to take advantage of extracurricular opportunities to develop the creativity of adolescents. Creative activity; the educational trajectory and the time of mastering the curriculum are considered important elements to take into account the individual characteristics of the individual. This article explores the age characteristics of adolescents, the factors that influence them, as well as the psychological aspects of developing creativity in adolescence.

Keywords: creativity, development of creativity, adolescent potential, creative thinking, creative process, perseverance, creative efficiency.

O'smirlik odatda 10-19 yoshni o'z ichiga olgan bolalikdan (paydo bo'lgan) balog'atga o'tish bosqichi sifatida tushuniladi. Buning sabablaridan biri shundaki,

o'smirlar tez neyrorivojlanish o'zgarishlarini boshdan kechirmoqda, shu jumladan ob'ektiv, oqilona, faraziy, mavhum va metakognitiv fikrlashning yanada rivojlangan darajalarini rivojlantirish. Yana bir sabab shundaki, yoshlarning ijodiy identifikatorlari ham paydo bo'lib, o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda va shu bilan ijodiy o'ziga xoslikni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlashga yordam beradigan yoki potensial ravishda bostirishga yordam beradigan ijtimoiy, hissiy va munosabat tajribalariga ko'proq moyil bo'lishi mumkin. Qat'iyatlilik va ijodiy samaradorlik - bu shaxslarga kuchli maqsadga yo'naltirish hissi va ular ushbu maqsadlarga erishishda davom etishlari mumkinligiga ishonch bilan ta'minlash orqali ijodkorlikka ta'sir ko'rsatadigan barcha munosabatlardir. Qat'iylik - qiyinchiliklarga qaramay, o'z maqsadi sari kuch sarflashni davom ettirish harakati. Qat'iyatlilik - o'z maqsadiga erishish uchun qiyinchiliklarni yengish - ijodkorlik uchun juda muhimdir.

O'smirlik ko'plab tadqiqotchilar tomonidan aqliy va shaxsiy rivojlanishdagi tub o'zgarishlar davri sifatida tavsiflanadi. Bu individuallikni shakllantirish, faollikni oshirish, aqliy jarayonlarni intellektualizatsiya qilish va individualizatsiya qilish davridir. Yoshning ijodiy namoyon bo'lishi: tendentsiyalarning kengligi, o'zini o'zi tasdiqlashga intilish, imkoniyatlarning yangi darajasi, turli xil faoliyat turlariga moyillik. O'smirlik davrida shaxsiyat ko'plab yangi qarama-qarshi vaziyatlarga duch keladi. O'zi va atrof-muhit haqidagi g'oyalarning noaniqligi, sodir bo'layotgan voqealar to'g'risida har doim ham va etarli darajada yetarli bo'lmagan hukmlar o'spirinni dunyoni, undagi o'rnini tushunish va qabul qilishda yangi yo'llarni izlashga majbur qiladi. Bularning barchasi uning ijodiy salohiyatini rag'batlantiradi va faollashtiradi. Ijodkorlik - bu muammolarni hal qilishda, boshqalar bilan muloqot qilishda va o'zimizni va boshqalarni xursand qilishda foydali bo'lishi mumkin bo'lgan g'oyalar, alternativalar yoki imkoniyatlarni yaratish yoki tan olish tendensiyasidir. Ijodkorlik nafaqat san'at yoki badiiy ijod bilan cheklanib qolmaydi. Bu yuqori darajadagi qiziqish va tasavvurni o'z ichiga oladi [3].

Ijodiy ko'nikmalar - bu odamlarga ijodiy loyihalarda samarali ishlashga yordam beradigan yumshoq ko'nikmalar. Ularga ijodkorlik, ixtirochi fikrlash va g'oyalar kiradi. Ijodiy ko'nikmalar odatda jamoaviy ish va hamkorlikni o'z ichiga oladi. Kasbiy muvaffaqiyat ko'pincha mavjud muammolarga yangi yechimlarni topish yoki noldan innovatsion yangi mahsulotlarni yaratish qobiliyatiga bog'liq.

Ijodkorlik ijodiy jarayon bo'lib, yangilik uning asosiy mezonidir. Hayotimizda kerak bo'lgan har qanday jarayonni ijodkorlik deb atash mumkin. Biz "badiiy ijod", "raqs ijodi", "musiqiy ijod" atamalarini qo'llashimiz ham bejiz emas. Ijodiy faoliyatni kattalar ham, bolalar ham faol o'zlashtiradilar. Biroq, ba'zi odamlar uchun natija san'at asari, boshqalari esa boshqa odamlarning asarlarining nusxalari. Hammasi ijodkorlik bilan bog'liq - ijodiy fikrlash qobiliyati - g'ayrioddiy, o'ziga xos tarzda.

Ijodkor odam boshqalardan fikrlashning o'ziga xosligi va yaratish qobiliyati, ishtiyoqi, shuningdek, bir qator boshqa fazilatlar bilan ajralib turadi.

1. Motivatsiya mavjudligini tasdiqlovchi qat'iyatlilik. Bir kasbga e'tibor qaratish qobiliyati, muvaffaqiyatsizliklarga qaramay, qat'iyatlilik ijodiy odamning fazilatlaridan biri bo'lib, letargiya va qat'iyatsizlikdan xalos bo'lishga yordam beradi. Loyihalarni yakunlash imkoniyatini beradi. Qat'iyatni rivojlantirishga yordam beradi: hayotiy qo'llanmani tanlash, muntazam jismoniy mashqlar yoki biron bir ijodiy faoliyat.

2. Yangi tajribaga ochiqlik, hissiy ochiqlik, fikrning moslashuvchanligi, eksantrik qarashlar va e'tiqodlar - asosan ular tufayli odamlar original g'oyalar va yechimlarga ega. Barcha ijodkorlarda bunday ochiqlik bor.

3. Qiziqish - o'z bilimini oshirishga intilish, inson hayotining turli sohalariga va faqat atrof-muhitga qiziqish. Bu xususiyat insonga hayotda faol bo'lish qobiliyatini beradi, shuningdek, yangi kashfiyotlar va bilimlar uchun faollikni rag'batlantiradi. Bu atrofdagi dunyoni bilishdan quvonch keltiradi, sizning imkoniyatlaringiz chegaralarini kengaytirishga imkon beradi. Ushbu sifatning rivojlanishiga kuzatish, shuningdek, bilimga intilish yordam beradi. Qiziquvchanliksiz ijodkor odam bo'lishi mumkin emas.

4. Tasavvur - haqiqiy obyektlar asosida yangi tasvirlar yaratish uchun fikrlash qobiliyati. Unga rahmat, imkonsiz va mumkin bo'lgan chegaralar o'chiriladi. Bu sifat har qanday sohada tasavvur erkinligini beradi: san'at, kino, adabiyot va hokazo. Tasavvurni rivojlantirish mumkin. Buning uchun siz kitoblarni chuqur o'qishingiz, qahramonlar olamiga sho'ng'ishingiz, san'atga qiziqishingiz, ko'rgazmalarga, san'at galereyalariga tashrif buyurishingiz, fantaziyani rivojlantirishga qaratilgan psixologik mashqlarni bajarishingiz kerak. Ijodiy shaxslar ko'pincha orzu qiladilar.

5. O'ziga ishonch, mustaqillik. Bu fazilatlar tufayli odam boshqalarning fikridan butunlay ozod bo'ladi, boshqacha aytganda, hissiy jihatdan barqaror. U o'zi qaror qabul qila oladi va ularni amalga oshirishga qodir. Mana shu fazilatlar tufayli inson har qanday g'oyalar, hatto eng o'ylamasdan ham, bir qarashda haqiqiy qo'llanilishini topishi mumkin. Bu fazilatlarini egallashga quyidagilar yordam beradi: tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, o'zini o'zi hurmat qilish, shuningdek, odamlardan qo'rquvga qarshi kurash. Mustaqillik innovatsion g'oyalar targ'ibotiga, taraqqiyot taraqqiyotiga xizmat qilmoqda.

6. Topqirlik – insonning hayotiy muammolarni noan'anaviy tarzda yechish, g'ayrioddiy narsalarni yaratish qobiliyati. Bu sifat tufayli durdona asarlar yaratiladi. Foyda: g'ayrioddiy narsalarni qilish qobiliyati, cheksiz tasavvur, yaratilish jarayonining quvonchi, ruh va tananing dangasaligidan xalos bo'lish. Ijodkor shaxsning bu sifati tug'ma emas. Bunga quyidagilar orqali erishish mumkin: o'z bilimini oshirish, o'z-o'zini takomillashtirish (har qanday dangasalik belgilarini yo'q qilish), aniq maqsadni qo'yish va unga erishish. Ixtirochi odam hayotda yangi narsalarni sinab ko'rishdan qo'rqmaydi.

7. Axborotni qayta ishlash tezligi: javoblardagi zukkolik, fikrning tezkorligi, murakkablikni sevish - ijodiy odam hech qanday o'z-o'zini tsenzurasiz g'oyalar bilan shug'ullanadi. To'satdan tushkunlik, yechim yo'q joydan paydo bo'lganday.

8. Analogiya bo'yicha fikrlash va ongdan oldingi va ongsizga murojaat qilish qobiliyati. Analogiya bo'yicha fikrlash fikrlar va tasvirlarning erkin birikmasi printsipli asosida ishlaydi. Oldin va ongsiz hodisalarga tungi tushlar, kunduzgi tushlar va kuchli his-tuyg'ular kiradi.

Ijodkor inson doimo yangi, noyob moddiy yoki madaniy qadriyatlar yaratishga intiladi. Bunday odam doimo iste'dodli va ko'p sohalarda faol bo'ladi (masalan, rassomlik va arxitektura, matematika va texnologiyada ustunlik qilgan Leonardo da Vinchi).

Zamonaviy psixologiya ijodiy fikrlaydigan odamlarni ikki turga ajratadi:

1. Divergentlar, ya'ni keng ko'lamli ijodiy faoliyatga qodir bo'lgan odamlar bir-biriga mos kelmaydigan va bir-biriga mos kelmaydigan tushunchalar va hodisalar o'rtasida osongina uzoq aloqalarni o'rnatadilar; boy tasavvurga ega bo'lish; muammoga original yondashuv; klishega aylangan umume'tirof etilgan hukmlarga qarshi chiqishi mumkin; avtonomiya, boshqa odamlarning fikrlaridan mustaqillik bilan ajralib turadi; dadil va ochiqchasiga yangi g'oyalar va tajribalar sari borish; kashfiyotdan zavqlanish.

2. Konvergentlar, ya'ni tor, yo'naltirilgan, chuqur va o'ziga xos tadqiqotlarga moyil bo'lgan odamlar; bir yo'nalishda chuqurroq izlanishga e'tibor qaratish zarur bo'lgan bunday intellektual faoliyat turlariga moyillik; o'z tafakkurini ijtimoiy stereotiplarga osongina moslashtiradi, umumiy qabul qilingan g'oyalar bilan ishlaydi; ijodiy faoliyat uchun ular tashqi stimulg'a muhtoj; oldindan tanlangan ishonchli yo'lda asta-sekin va yaxshilab qadam tashlash; kognitiv his-tuyg'ularga befarq. Har bir muallif individual qobiliyat va moyillikdan kelib chiqib, material ustida ishlashning optimal uslubini tanlashga intiladi. Jurnalistik asarni tayyorlash bilan bog'liq, ijodiy jarayonlar esa muntazam bosqichlarga ega bo'lib, ularni bilish bo'lajak jurnalistlarga, ham divergent, ham konvergentga o'z faoliyatini optimallashtirish imkonini beradi.

Ijodiy fikrlash jarayoningizdagi keyingi qadam eskiz chizishdir - bu shunchaki rasm chizish yoki rasm chizish mashqlari emas, balki atrofingizdagi ko'rgan narsalaringiz asosida vizual yozuvlar yozishni rag'batlantirganda eng oson bo'ladi.

Asosiysi, ijodkorlik mavjud bo'lganlardan yangi g'oyalarni yaratishdir. Shuning uchun ijodiy uchqunni olishning eng asosiy usullaridan biri bu aqliy hujumdur - ular qanchalik bema'ni yoki ishlamaydigan ko'rinmasin, biror narsa haqidagi barcha g'oyalaringizni yozib olishdir. Aqliy hujum ishlaydi, chunki bu sizning dastlabki fikrlaringizni tashlab, haqiqatan ham ajralib turadigan g'oyalarga e'tibor qaratish imkonini beradi [4].

Ijodiy fikrlash, shuningdek, tajriba, harakatlar va voqealarni roman va shaxsan mazmunli talqin qilishni qo'llab - quvvatlash orqali talabalarning o'rganish uslubiga foyda keltirishi mumkin. O'smirlarning tasavvurlari va qiziquvchanligi o'quv jarayonini boshqarishi mumkin: ijodiy fikrlash, hatto oldindan belgilangan o'quv maqsadlari sharoitida ham tushunish uchun vosita bo'lishi mumkin, O'quvchi o'smirlarning maktabga bo'lgan motivatsiyasi va

qiziqishini oshirish uchun ijodiy energiya bilan shug'ullanadigan va barcha o'quvchilarning ijodiy salohiyatini tan oladigan yangi ta'lim shakllarini ishlab chiqish kerak. Bunday rivojlanish, ayniqsa, maktabga unchalik qiziqmaydigan o'quvchilarga yordam berishi va o'z g'oyalari ifoda etish va o'z salohiyatiga erishishga yo'naltirishi mumkin [5].

Boshqa har qanday qobiliyat kabi, ijodiy fikrlashni amaliy va maqsadli qo'llash orqali tarbiyalash mumkin. Ba'zi o'qituvchilar uchun o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish o'quv dasturidagi boshqa fanlardan vaqt ajratishni anglatishi mumkin. Aslida, o'smirlar bir qator mavzularda ijodiy fikrlashlari mumkin. Ijodiy fikrlashni o'rganish va avtomatlashtirish o'rniga kashfiyot va kashfiyotni rag'batlantiradigan yondashuvlar orqali kontent bilimlari va ko'nikmalarini egallashga ko'maklashish mumkin, O'qituvchilar ijodiy fikrlashni qanday tan olish mumkinligini, uni rag'batlantiradigan holatlarni va o'quvchilarni o'z fikrlashlarida yanada ijodiy bo'lishga qanday samarali yo'naltirishlari mumkinligini tushunishlari kerak. Ijodiy fikrlashning qanday rivojlanishi haqida ko'proq tushuncha o'qituvchilarni o'z o'quvchilariga o'quv jarayonlarida ijodiy g'oyalarni "inkubatsiya qilish" uchun vaqt ajratishga imkon berishga undashi mumkin [6].

Aqliy hujumda bo'lgani kabi, ma'lum bir muammo uchun odam yaratgan har bir g'oya boshqalarda yangi g'oyalar yoki yechimlarni rag'batlantirishi mumkin. Tadqiqotda, biz boshqa odamlarning g'oyalari ta'sir qilish orqali kognitiv stimulyatsiyaning yaratilgan g'oyalarning o'ziga xosligiga ta'sirini o'rganamiz. Ishtirokchilardan qisqa kognitiv rag'batlantirish aralashuvidan so'ng odatiy kundalik obyektlardan muqobil foydalanishni yaratish so'raladi, bunda ular umumiy yoki juda original bo'lgan boshqa g'oyalarga duchor bo'ladilar. Nazorat holatida ma'nosiz soxta so'zlar ko'rsatiladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, umumiy yoki o'rta darajada ijodiy g'oyalar orqali kognitiv stimulyatsiya ijodkorlikni yaxshilashda samarali bo'lgan. Neyrofiziologik darajada, temporo-pariental miya hududlari (birinchi navbatda, o'ng yarim shar) kognitiv stimulyatsiyaga ayniqsa sezgir bo'lib chiqdi, bu, ehtimol, tegishli xotira signallari orqali kognitiv stimulyatsiya xotiraga e'tiborning kuchayishiga olib keladi, bu esa samarali qayta tiklashni osonlashtiradi, mavjud bilimlarning rekombinatsiyasi uchun qo'l keladi deb aytish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdusamatov H. (2019). SOCIAL PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF EXTRAMARITAL RELATIONS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(2)*.
2. Abdusamatov H. (2022). PSYCHOLOGICAL SCIENCES. *CUTTING EDGE-SCIENCE*.
3. Abdusamatov H. (2022). SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF CHILDREN OF MIGRANT FAMILIES.

4. Abdusamatov H., & QURBANOVA M. (2022). Some social and psychological advice for families who have been destroyed. In *Conference Zone* (pp. 22-24).
5. Abdusamatov X. NIKOHDAN TASHQARI MUNOSABATLARNING YUZAGA KYELISHINING AYRIM IJTIMOY-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.
6. Dilbar M., Lochin R., Ruxsora K., & Khasanboy A. (2019). The Relationship of the Level of Need for Communication with the Style Features of the Education Manager in Uzbekistan. *International Journal of Engineering and Advanced Technology*, 9(1), 4611-4618.
7. Абдусаматов, Х. (2022). ИСЛОМ ДИНИДА ОИЛАВИЙ МУНОСАБАТЛАР БУЗИЛИШИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТАЎҚИНИ. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI*, 327-329.
8. Абдусаматов Х. СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ В СЕМЬЕ МИГРАНТОВ. *ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ*, 17.
9. Абдусаматов Х. У. (2022). ХОРИЖ ОЛИМЛАРИ ТОМОНИДАН МИГРАНТ ОИЛАЛАРНИ ЎРГАНИЛГАНЛИГИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(2), 254-257.
10. Нуралиева Д., & Абдусаматов Х. (2021). Ajarlash arafasidagi oilalarga psixologik xizmat ko'rsatishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari. *Общество и инновации*, 2(10/S), 493-498.
11. Шамсиев Ў., & Абдусаматов Х. (2022). ДАСТЛАБКИ МУЛОҚОТ-ШАХС ШАКЛЛАНИШИНИНГ АСОСИ. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(2), 202-207.
12. Yangiboyeva Dildora Rahmon qizi. (2022). DESCRIPTION OF THE METHODOLOGICAL SIGNIFICANCE OF ACCULTURATION STRATEGIES. *Conference Zone*, 1-3.
13. Янгибоева Дилдора Рахмоновна. (2022). ОПИСАНИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ СТРАТЕГИИ МАРГИНИЛИЗАЦИИ. *Uzbek Scholar Journal*, 5, 27-30.
14. Янгибоева Д.Р. Психологические особенности процесса аккультурации в современном мире / Д. Р. Янгибоева. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2022. — № 17 (412). — С. 339-342.
15. Yangiboyeva Dildoraxon Rahmon qizi. (2022). ACCULTURATION AS A FORM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION. *Innovative Technologica: Methodical Research Journal*, 3(01), 34-41.
16. Yangiboyeva D.R. Talaba-yoshlarda qadriyatlar orientatsiyasining gender xususiyatlari. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. 2022/№6_2. Maxsus son. 203-212 b.